

Stanowiska rzadkich i chronionych gatunków roślin naczyniowych z Borów Tucholskich

Localities of rare and protected vascular plant species from Tucholskie Forest

MARTIN KUKWA, ADRIAN ZWOLICKI

M. Kukwa, Katedra Taksonomii Roślin i Ochrony Przyrody, Uniwersytet Gdański, Al. Legionów 9, 80-441 Gdańsk, e-mail: dokmak@univ.gda.pl

A. Zwolicki, Katedra Ekologii i Zoologii Kręgowców, Uniwersytet Gdański, Al. Legionów 9, 80-441 Gdańsk, e-mail: prosoche@poczta.onet.pl

ABSTRACT: The paper presents new localities of 27 protected or regionally rare vascular plant species from SE part of Tucholskie Forest. Eleven taxa are totally, whereas 4 partly protected by law. Fourteen species are threatened in Western Pomerania, including 1 endangered, 10 vulnerable, 2 rare and one species with indeterminate risk of extinction. Fourteen taxa are threatened in Gdańskie Pomorania, including 1 endangered, 6 vulnerable, 4 near threatened and 3 of least concern species. Eight more species are considered to be rare in Tucholskie Forest.

KEY WORDS: vascular plants, protected and rare species, Tucholskie Forest, northern Poland.

Bory Tucholskie są jednym z mezoregionów Pojezierza Pomorskiego i obejmują sandr pomorskiej fazy zlodowacenia w dorzeczu rzeki Wdy oraz część środkowego dorzecza rzeki Brdy. Obszar ten obejmuje ok. 2400 km² i jest jednym z największych kompleksów borów sosnowych w Polsce. Pozostałości pierwotnej szaty roślinnej zachowały się jedynie w nielicznych miejscach, w większości objętych ochroną (Kondracki 2002).

Badania florystyczne na tym terenie prowadzone były już w XIX wieku (por. Abromeit i in. 1898-1940 i literatura tam cytowana) i kontynuowane w późniejszym okresie (np.: Lisowski i in. 1966, 1967, 1969, 1970; Boiński, Gugnacka-Fiedor 1977; Jelinowski i in. 1981, 1982, 1986, 1989). Jednak pewne części Borów Tucholskich są dalej słabo zbadane.

KUKWA M., ZWOLICKI A. 2005. Localities of rare and protected vascular plant species from Tucholskie Forest. – *Acta Bot. Cassub.* 5: 131–136.

W tej pracy podano nowe stanowiska 27 roślin chronionych, zagrożonych i regionalnie rzadkich z południowo-wschodniej części tego mezoregionu. 11 z nich jest objętych ochroną całkowitą, a 4 częściową. 14 gatunków uznawanych jest za zagrożone na Pomorzu Zachodnim, w tym jeden za takson wymierający (kategoria E), 10 za narażone (V), 2 za rzadkie (R) oraz jeden za gatunek o nieokreślonym zagrożeniu (I) (por. Żukowski, Jackowiak 1995). 14 taksonów zostało umieszczonych na liście roślin naczyniowych ginących i zagrożonych Pomorza Gdańskiego w następujących kategoriach: 1 jako wymierający (EN), 6 jako narażone (VU), 4 jako bliskie zagrożenia (NT) oraz 4 jako słabo zagrożone (najmniejszej troski – LC) (por. Markowski, Buliński 2004). 8 taksonów uznano za regionalnie rzadkie z powodu ich nielicznych stanowisk na terenie Borów Tucholskich.

Nazewnictwo przyjęto za Mirkiem i in. (2002). Stanowiska podano w systemie kwadratów ATPOL (por. Zajac 1978). W pracy zastosowano następujące skróty i symbole:

1. dla gatunków chronionych: CA – objęty ochroną ścisłą, CZ – objęty ochroną częściową;
2. dla gatunków zagrożonych na Pomorzu Zachodnim: E – wymierający, V – narażony, R – rzadki, I – o nieokreślonym zagrożeniu;
3. dla gatunków zagrożonych na Pomorzu Gdańskim: EN – wymierający (silnie zagrożony), VU – narażony (umiarkowanie zagrożony), NT – bliski zagrożenia, LC – najmniejszej troski (słabo zagrożony) (por. Markowski, Buliński 2004).

Wykaz gatunków

Actaea spicata L. – V, LC

CB58: ok. 0,75 km na SW od miejscowości Łuby (53°42'14,7"-53°42'15,8"N/18°22'18,4"-18°22'13,3"E), dolina rzeki Wdy na odcinku przełomowym, grąd, 27.06.2002.

Anthericum ramosum L.

CB58: rzeka Suchobrzeźnica (53°43'31,9"N/18°20'37,7"E), przy drodze na skarpie o wystawie S, 20.07.2002; rezerwat „Zdrójno”, oddz. 332 (53°44'10"N/18°19'49"E), na W od Kasparusa, skraj nasadzenia świerkowego oraz nasadzenie sosnowo-świerkowe, 2000 r.; ibidem., oddz. 344 (53°44'10"N/18°19'49"E), skraj boru sosnowego, 18.07.2001.

CB68 01: Błędno, na skraju lasu (53°42'51"N/18°21'05,2"E), przy drodze, 20.07.2002.

Asarum europaeum L. – CZ; V

CB68: ok. 2 km na W od Starej Rzeki, przy prawym dopływie Wdy, (53°39'30"N/18°17'E), zniekształcony grąd, 20.09.2002.

Cimicifuga europaea Schipcz. – CA; E, EN

CB58: ok. 0,75 km na SW od miejscowości Łuby (53°42'14,7"-53°42'15,8"N/18°22'18,4"-18°22'13,3"E), dolina rzeki Wdy na odcinku przełomowym, grąd, 27.06.2002.

Daphne mezereum L. – CA; R, LC

CB58: rezerwat „Zdrójno”, oddz. 344, na W od Kasparusa (53°44'10"N/18°19'49"E), pas łągu przy rzece Brzeżanek, 09.1999; ok. 0,75 km na SW od miejscowości Łuby (53°42'14,7"-53°42'15,8"N/18°22'18,4"-18°22'13,3"E), dolina rzeki Wdy na odcinku przełomowym, grąd, 27.06.2002.

Dianthus arenarius L. – CA; R, VU

CB58: przy drodze między Kasparusem a rzeką Suchobrzeźnicą, (53°43'13,9"-53°43'22,1"N/18°21'14,0"-18°24'12,1"E), wzdłuż drogi w borze, w miejscach nasłonecznionych, 20.07.2002;

CB59: 1 km na NE od wsi Łuby (53°43'07,9"N/18°23'58,6"E, 53°43'13,9"N/18°24'12,1"E), skraj szosy, ciepłolubna murawa, 24.06.2002; między wsiami Łuby i Skrzynia, oddz. 318 i 317, przy ulicy (53°43'30,6"N/18°24'36,7"E), mszysta skarpa przydrożna o wystawie południowej, miejsce nasłonecznione, 21.06.2002;

CB68: nadleśnictwo Osie, oddz. 295 (53°39'38"N/18°17'16"E), murawa napiaskowa w miejscu silnie nasłonecznionym, 15.07.2003; Błędno, ok. 150 m na W od za budowań, (53°42'02,4"N/18°20'22,1"E), po N stronie drogi, nasłoneczniona murawa napiaskowa na skraju boru sosnowego, 17.07.2003.

Digitalis grandiflora Mill. – CZ; NT

CB58: ok. 0,75 km na SW od miejscowości Łuby (53°42'14,7"-53°42'15,8"N/18°22'18,4"-18°22'13,3"E), dolina rzeki Wdy na odcinku przełomowym, grąd, luki w lesie, 27.06.2002.

Drosera rotundifolia L. – CA; I

CB58: rezerwat „Zdrójno”, oddz. 321 (53°44'40"N/18°18'30"E), na W od Kasparusa, torfowisko, 09.1999.

Epipactis atrorubens (Hoffm.) Besser – CA; V, VU

CB58: ok. 0,3 km na NE od wsi Łuby (53°42'37,5"N/18°23'13,6"E), skraj szosy, murawa, 24.06.2002;

CB59: 1 km na NE od wsi Łuby (53°43'11,7"N/18°24'08,2"E), skraj szosy, murawa, 24.06.2002;

CB68: Błędno, ok. 0,1 km na E od mostu na rzece Wdzie (53°42'09,1"N/18°21'00,1"E), skarpa na skraju boru sosnowego, przy drodze, murawa, 20.07.2002.

Galium boreale L.

CB58: ok. 0,75 km na SW od wsi Łuby (53°42'14,7"-53°42'15,8"N/18°22'18,4"-18°22'13,3"E), dolina rzeki Wdy na odcinku przełomowym, grąd, 27.06.2002.

Genista tinctoria L. – NT

CB58: ok. 0,4 m na NE od wsi Łuby (53°42'37,5"N/18°23'12,8"E, 53°42'53,5"N/18°23'30,1"E), skraj szosy, murawa, 24.06.2002.

Hierochloë australis (Schrad.) Roem. & Schult. – CZ; V, VU

CB58: ok. 0,75 km na SW od wsi Łuby (53°42'14,7"-53°42'15,8"N/18°22'18,4"-18°22'13,3"E), dolina rzeki Wdy na odcinku przełomowym, grąd, 27.06.2002.

Huperzia selago (L.) Bernh. ex Schrank & Mart. – CA; V, NT

CB58: rezerwat „Zdrójno”, oddz. 294 (53°44'30"N/18°19'00"E), na W od Kasparusa, zniekształcony łąg, 09.1999.

Hypericum montanum L.

CB58: ok. 0,75 km na SW od wsi Łuby (53°42'14,7"-53°42'15,8"N/18°22'18,4"-18°22'13,3"E), dolina rzeki Wdy na odcinku przełomowym, grąd, 27.06.2002.

Hypericum tetrapterum Fr.

CB58: ok. 0,5 km na WSW od wsi Kasparus (53°44'00"N/18°20'30"E), łąka przy rzece Brzeżanek, 09.1999.

Ledum palustre L. – CZ

CB58: rezerwat „Zdrójno”, oddz. 319 (53°44'40"N/18°18'20"E), na W od Kasparusa, bór bagienny, 09.1999.

Lilium martagon L. – CA; V, NT

CB58: ok. 0,75 km na SW od miejscowości Łuby (53°42'14,7"-53°42'15,8"N/18°22'18,4"-18°22'13,3"E), dolina rzeki Wdy na odcinku przełomowym, grąd, 27.06.2002;

CB68: ok. 2 km na W od Starej Rzeki, przy prawym dopływie Wdy, (53°39'30"N/18°17'E), grąd, 20.09.2002.

Lycopodium annotinum L. – CA

CB58: rezerwat „Zdrójno”, oddz. 295, 332 i 333 (53°44'N/18°19'E), na W od Kasparusa, na wykrotach i w przesuszonych miejscach w zniekształconym łągu, 09.1999.

Lycopodium clavatum L. – CA

CB58: rezerwat „Zdrójno”, oddz. 295 (53°44'30"N/18°19'00"E), na W od Kasparusa, w nasadzeniu sosnowym, 09.1999.

Ophioglossum vulgatum L. – V, VU

CB58: rezerwat „Zdrójno”, oddz. 344 (53°44'10"N/18°19'49"E), na W od Kasparusa, wilgotna łąka, 09.1999.

Oxytropis pilosa (L.) DC. – CA; V, VU

CB68: Błędno, ok. 0,1 km na E od mostu na Wdzie (53°42'09,1"N/18°21'00,1"E), po N stronie ulicy, nasłoneczniona murawa napiaskowa z młodymi sosnami i porostami, 20.07.2002 (UGDA).

Phyteuma spicatum L.

CB58: ok. 0,75 km na SW od wsi Łuby (53°42'14,7"-53°42'15,8"N/18°22'18,4"-18°22'13,3"E), dolina rzeki Wdy na odcinku przełomowym, grąd, 27.06.2002.

Polygonatum verticillatum (L.) All. – V, VU

CB58: ok. 0,7 km na SW od wsi Łuby (53°42'14"N/18°22'19"E), dolina rzeki Wdy na odcinku przełomowym, zadrzewienie, na siedlisku prawdopodobnie łąki (tylko jeden pęd), 14.07.2003.

Pulsatilla vernalis (L.) Mill. – CA; V, VU

CB68: na S od Błędna, nadleśnictwo Osie, oddz. 310, przy linii oddziałowej 310/311, (53°40'15"N/18°19'45"E), skraj boru sosnowego, murawa porostowo-mszysta, 09.05.2002 (UGDA).

Ranunculus lingua L.

CB58: ok. 0,75 km na SW od wsi Łuby (53°42'14,7"-53°42'15,8"N/18°22'18,4"-18°22'13,3"E), dolina rzeki Wdy na odcinku przełomowym, terasa zalewowa, 27.06.2002.

Thalictrum aquilegifolium L.

CB58: ok. 0,75 km na SW od wsi Łuby (53°42'14,7"-53°42'15,8"N/18°22'18,4"-18°22'13,3"E), dolina rzeki Wdy na odcinku przełomowym, łąka, 27.06.2002.

Vincetoxicum hirundinaria Medik.

CB59: ok. 1 km na NE od wsi Łuby (53°43'08,2"N/18°23'59,1"E), skraj szosy, murawa, 24.06.2002;

CB68: Błędno, ok. 0,1 km na E od mostu na Wdzie (53°42'09"N/18°21'00"E), murawa przy szosie, 20.07.2002.

Literatura

- ABROMEIT J., NEUHOF W., STEFFEN H. 1898-1940. Flora von Ost- und Westpreussen. 1/1-25 (1898): 1-402, 2/26-43 (1903): 403-684, 3/44-49 (1926): 685-780, 4/50-52 (1931): 781-828, 5/53-55 (1934): 829-876, 6/56-78 (1940): 877-1248. Kommissionsverlag Gräfe von Unzer, Berlin-Königsberg.
- BOIŃSKI M., GUGNACKA-FIEDOR W. 1977. Materiały do flory Borów Tucholskich. Część I. – Acta Univ. Nicolai Copernici, Biol. 20: 107-112.
- JELINOWSKI T., SCHWARZ Z., TOKARZ H. 1982. Nowe i rzadsze gatunki we florze Pojezierza Starogardzkiego i północno-wschodniej części Borów Tucholskich. Część I. – Bad. Fizjogr. Pol. Zach., ser. B, Botanika 32: 179-189.
- JELINOWSKI T., SCHWARZ Z., TOKARZ H. 1982. Nowe i rzadsze gatunki we florze Pojezierza Starogardzkiego i północno-wschodniej części Borów Tucholskich. Część II. – Bad. Fizjogr. Pol. Zach., ser. B, Botanika 33: 85-109.
- JELINOWSKI T., SCHWARZ Z., TOKARZ H. 1986. Nowe i rzadsze gatunki we florze Pojezierza Starogardzkiego i północno-wschodniej części Borów Tucholskich. Część III. – Bad. Fizjogr. Pol. Zach., ser. B, Botanika 37: 5-23.
- JELINOWSKI T., SCHWARZ Z., TOKARZ H. (1987) 1989. Nowe i rzadsze gatunki we florze Pojezierza Starogardzkiego i północno-wschodniej części Borów Tucholskich. Część IV. – Bad. Fizjogr. Pol. Zach., ser. B, Botanika 38: 27-44.
- KONDRACKI J. 2002. Geografia regionalna Polski. PWN, Warszawa, 441 ss.

- LISOWSKI S., SZAFRAŃSKI F., TOBOLSKI K. 1966. Materiały do flory powiatu chojnickiego (Pomorze Zachodnie). Część I. – *Bad. Fizjogr. Pol. Zach.* 18: 251–258.
- LISOWSKI S., SZAFRAŃSKI F., TOBOLSKI K. 1967. Materiały do flory powiatu chojnickiego (Pomorze Zachodnie). Część II. – *Bad. Fizjogr. Pol. Zach.* 20: 87–101.
- LISOWSKI S., SZAFRAŃSKI F., TOBOLSKI K. 1969. Materiały do flory powiatu chojnickiego (Pomorze Zachodnie). Część III. – *Bad. Fizjogr. Pol. Zach.* 22: 161–165.
- LISOWSKI S., SZAFRAŃSKI F., TOBOLSKI K. 1970. Materiały do flory powiatu chojnickiego (Pomorze Zachodnie). Część IV. – *Bad. Fizjogr. Pol. Zach., ser. B, Biologia* 23: 171–204.
- MARKOWSKI R., BULIŃSKI M. 2004. Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Gdańskiego. Endangered and threatened vascular plants of Gdańskie Pomerania. – *Acta Bot. Cassub., Monogr.* 1: 1–75.
- MIREK Z., PIĘKOŚ-Mirkowa H., ZAJĄC A., ZAJĄC M. 2002. Flowering plants and pteridophytes of Poland. A checklist. Krytyczna lista roślin naczyniowych Polski. – W: MIREK Z. (red.), *Biodiversity of Poland 1. Różnorodność biologiczna Polski*. 1: 1–442. Polska Akademia Nauk, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Kraków.
- ZAJĄC A. 1978. Założenia metodyczne „Atlasu rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce”. – *Wiad. Bot.* 22(3): 145–155.
- ŻUKOWSKI W., JACKOWIAK B. 1995. Lista roślin naczyniowych ginących i zagrożonych na Pomorzu Zachodnim i Wielkopolsce. – W: ŻUKOWSKI W., JACKOWIAK B. (red.), *Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Zachodniego i Wielkopolski*. – *Prace Zakładu Taksonomii UAM w Poznaniu* 3: 28–69. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.